

**MINISTERUL EDUCAȚIEI AL REPUBLICII MOLDOVA
UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA**

Cu titlu de manuscris

CZU: 343.2 (043.2)

NEDELUCU Narciza

**PARTICULARITĂȚILE LEGĂTURII CAUZALE ÎN
COMPONENTELE DE INFRAȚIUNE SĂVÂRȘITE PRIN
INACȚIUNE**

**SPECIALITATEA: 554.01 – Drept penal (drept penal și execuțional
penal)**

**AUTOREFERATUL
tezei de doctor în drept**

Chișinău, 2016

Teza a fost elaborată în cadrul Departamentului *Drept penal*
al Universității de Stat din Moldova

Conducător științific: **CIOBANU Igor**, doctor în drept, conferențiar universitar

Referenți oficiali:

1. **CUȘNIR Valeriu**, doctor habilitat în drept, profesor universitar;
2. **RUSU Vitalie**, doctor în drept, conferențiar universitar.

Componența Consiliului Științific Specializat:

1. **BRÎNZĂ Sergiu**, doctor habilitat în drept, profesor universitar – *președinte*;
2. **TIMOTIN (GRAMA) Mariana**, doctor în drept, conferențiar universitar – *secretar*;
3. **GHEORGHITĂ Mihai**, doctor habilitat în drept, profesor universitar – *membriu al CȘS*;
4. **MORARU Victor**, doctor în drept, profesor universitar – *membriu al CȘS*;
5. **SEDLIȚCHI Iurie**, doctor în drept, profesor universitar – *membriu al CȘS*;
6. **PĂVĂLEANU Vasile**, doctor în drept, profesor universitar (România) – *membriu al CȘS*.

Susținerea va avea loc la 17 iunie, 2016, ora 14⁰⁰, în ședința Consiliului Științific Specializat D 30.544.1-17 din cadrul Universității de Stat din Moldova, pe adresa: str. A.Mateevici, 60, Chișinău, MD-2009, Republica Moldova (blocul 4, sala 222).

Teza de doctorat și autoreferatul pot fi consultate la Biblioteca USM, la Biblioteca Națională a Republicii Moldova și pe pagina Web a C.N.A.A. (www.cnaa.md).
Autoreferatul a fost expediat la 14 mai 2016.

Secretar științific al Consiliului Științific Specializat

TIMOTIN (GRAMA) Mariana, doctor în drept, conferențiar universitar

Conducător științific:

CIOBANU Igor, doctor în drept, conferențiar universitar

Autor

NEDELUCU Narciza

© NEDELUCU Narciza, 2016

REPERELE CONCEPTUALE ALE LUCRĂRII

Actualitatea temei. Drept condiție necesară a răspunderii penale se impune stabilirea legăturii cauzale dintre fapta infracțională și urmarea prejudiciabilă ce a survenit. Viața atestă că în dese cazuri fapta infracțională și urmările prejudiciabile sunt atât de strâns legate între ele, încât stabilirea legăturii cauzale nu este un lucru complicat. Totodată, întâlnim frecvent situații când starea de lucruri privind acest aspect nu este deloc una ușoară, la acest capitol fiind întâlnite anumite dificultăți. Anume din acest considerent printre problemele fundamentale ale dreptului raportul de cauzalitate se impune în prim-plan, prezentând nu doar un interes teoretic indiscutabil, dar și o deosebită importanță în activitatea organelor de drept. Necesitatea studierii temeinice a raportului de cauzalitate este determinată și de interesul în creștere manifestat față de acest raport de către cei ce activează în organele de drept, de nevoia unei orientări teoretice corecte pe care o resimte practica judiciară.

O lungă perioadă de timp, cauzalitatea a fost identificată cu necesitatea, din lanțul causal fiind excluse întâmplarea și condiționarea. Cunoașterea științifică actuală procedează la o corelare a necesității cu întâmplarea în structura raporturilor cauzale, ceea ce înseamnă implicit și corelarea cauzelor și condițiilor în producerea efectelor. Cauza are un caracter decisiv în determinarea efectului, deoarece ea conferă ansamblului de condiții caracterul necesar și suficient în producerea acestuia. Pentru aceasta trebuie respinsă atât absolutizarea relației cauzale și nesocotirea influenței condițiilor, cât și absolutizarea influenței condițiilor, dizolvând în ele cauzele. Astăzi mai întâlnim greșeli pe care le fac în instrumentarea și soluționarea cauzelor penale organele de urmărire penală și instanțele judecătorești anume la capitolul legăturii cauzale.

Activitatea umană este o activitate conștientă, îndreptată spre un scop care își are rădăcinile biologice în conduita bazată pe reflectarea anticipativă. A acționa conform unui scop înseamnă a acționa pe baza imaginii ideale a rezultatului acțiunii și a căilor de realizare a acestuia, scopul fiind imaginarea mentală a efectului acțiunii. În felul acesta, acțiunea bazată pe un scop apare ca mod specific de realizare a lanțurilor cauzale în viața socială și, respectiv, în activitatea organelor de drept. Nici prezența acțiunii pe baza reflectării anticipative, nici prezența acțiunii umane pe baza unor scopuri nu se opun principiului cauzalității. Dimpotrivă, apărând pe fondalul acțiunii unor cauze obiective, ele se integrează, cu principiile lor proprii, în procesele de transformare a realității, procese întâlnite de frecvente ori și în activitatea organelor de drept.

În știința dreptului penal noțiunea de legătură cauzală este pe larg utilizată, deoarece ea constituie un semn obligatoriu al laturii obiective a componentelor de infracțiune, considerent din care este tratată și examinată destul de minuțios. Astfel, întâlnim o multitudine de teorii menite să explice esența legăturii cauzale și să evidențieze regulile de aplicare a acesteia. Ca finalitate, toate aceste concepte și teorii sunt destinate soluționării chestiunii privind temeiurile și premisele răspunderii penale, deoarece lipsa legăturii cauzale dintre fapta socialmente

periculoasă și urmările prejudiciabile exclude răspunderea penală – din lipsa în cadrul faptei săvârșite a elementelor constitutive ale componenței de infracțiune. În același context, un șir de autori se referă la coraportul dintre conceptul filosofic al noțiunii de legătură cauzală și conceptul de drept penal al noțiunii de legătură cauzală ca semn al laturii obiective a componenței de infracțiune. Totodată, este de menționat că atât în știința dreptului penal, cât și în filosofie, nu există un concept unic, iar multiplele școli filosofice se expun diferit asupra conceptului cauzalității. În același timp, dreptul penal dispune de un obiect propriu de studiu și nu poate utiliza categorii și noțiuni ale altor științe într-o formă invariabilă și neacomodată la propriile necesități, în vederea atingerii obiectivelor sale. Deci, se impune ca firească întrebarea: care anume concepte ale noțiunilor de cauzalitate și de legătură cauzală urmează a fi însușite de către dreptul penal al Republicii Moldova?

Rămân nesoluționate și alte întrebări. Nu este pusă (și de aceea nu este soluționată) nici întrebarea privind coraportul dintre legătura cauzală ca semn al laturii obiective a componenței de infracțiune și legătura cauzală care este obiectiv exprimată și descrisă în diferite științe ale naturii. În practica organelor de drept legătura cauzală este materializată, de regulă, prin intermediul raportului de expertiză în cadrul dosarelor penale. Totodată, fapta (ca motiv, cauză) și urmarea prejudiciabilă (ca efect) sunt normativ fixate, ceea ce nu se referă și la cauzalitatea obiectivă, empirică. Un așa coraport strict dintre faptă și consecințe se numește *legătură cauzală*. Coraportul dintre aceste noțiuni de asemenea merită anumite cercetări și investigații speciale. Problema privind calitățile și particularitățile legăturii cauzale în componențele de infracțiune săvârșite prin inacțiune constituie subiectul acestei investigații. Interesul față de acest subiect are mai multe determinative. În componențele materiale de infracțiune consecințele infracționale sunt generate de fapta persoanei vinovate. Fapta sub formă de acțiune – în calitate de cauză activă – este destul de transparentă și clară pentru investigații. Cauza activă, în acțiune, este susceptibilă să genereze anumite mutații în realitatea ce ne înconjoară și să ducă la apariția de noi fapte, fenomene, denumite *consecințe*. Această situație pare a fi una evidentă și fără de echivoc.

Altfel se prezintă a fi procesul de investigare a cauzalității pasive – fapta sub formă de inacțiune. Datorită particularităților influențării sale și schimbărilor pe care le generează, cauzalitatea pasivă este mai puțin transparentă pentru investigațiile științifice. Se întâlnesc chiar și teste științifice care resping sau combat posibilitatea influențării schimbătoare și modificatoare ale inacțiunii. Totuși, în cadrul acestor studii nu se neagă postulatul referitor la construcția laturii obiective a componențelor materiale de infracțiune. În așa fel, suntem puși în fața unei probleme științifice destul de serioase. Astfel, dacă inacțiunea nu are importanță cauzatorie, modificatorie, atunci se impune ca necesară revizuirea construcției laturii obiective a infracțiunilor cu componență materială, cel puțin în privința acelor componente în cadrul cărora fapta se exprimă sub formă de inacțiune. Respectiv, investigațiile vor avea, în mod evident, ca obiectiv revizuirea construcției laturii obiective a componenței de infracțiune. În același timp, modelul

laturii obiective a infracțiunii rămâne aceleași; el nu poate fi contestat și se prezintă în felul următor: fapta – legătura cauzală – consecința. Ideea, conceptul de bază al prezentei teze de doctorat rezidă în a determina: 1) construcția teoretică a legăturii cauzale; 2) mecanismul cauzalității empirice; 3) legătura cauzală în sens îngust. Dacă e să vorbim despre legătura cauzală sau, mai larg, despre determinism în dreptul penal, vom observa că categoria cauzalității are importanță nu doar în calitate de semn al laturii obiective a componenței de infracțiune, care leagă fapta criminală și urmările prejudiciabile: putem vorbi despre cauzalitate cu referire la o infracțiune concretă sau cu referire la infracționalitate la general. Ultimele din problemele indicate, ce prezintă interes mai mult pentru criminologie decât pentru dreptul penal, se află în afara limitelor investigațiilor întreprinse în lucrarea de față. Însă, întru a asigura plenitudinea percepției determinismului în dreptul penal este necesar a menționa că studierea legăturii cauzale ca semn al laturii obiective nu este unica posibilitate de studiere a categoriei cauzalității în cadrul științelor ciclului penal.

Instituția legăturii cauzale în dreptul penal a fost supusă investigațiilor științifice la cel mai înalt nivel de către un număr impunător de savanți notorii. La timpul respectiv, contribuții în acest sens, la nivel republican și internațional, și-au adus profesorii Gh.Ulianovschi, I.Macari, S.Botnaru, A.Mariș, M.Prodan (*Republica Moldova*); Gh.Alecu, M.Basarab, G.Antoniou, V.Dobrinouiu, I.Pascu, I.Molnar, Gh.Nistoreanu, A.Boroi, V.Lazăr, I.Lașcu, I.Mureșan, P.Săbău, A.Olimpiu, I.Oancea, V.Păvăleanu, I.Rascu, T.Dima, C.Păun, M.Gorunescu, M.A. Hotca, I.Chiș, M.Dobrinouiu, C.Stroe (*România*); D.Bom, S.Borodin, M.Bunghe, L.Gauhman, I.Davidovski, M.Covaliov, P.Vasicov, I.Cozacenko, V.Curcenko, V.Zlotcenko, V.Cudreavțev, S.Chelina, V.Lunev, V.Malinin, V.Prohorov, M.Raiski, N.Semerneva, V.Svetlov, N.Taganțev, V.Tarasov, A.Ter-Acopov, A.Trainin, V.Filimonov, T.Țereteli, M.Șargorodski (*Federația Rusă*) și alții. De fapt, examinarea, la general, a problemei privind legătura cauzală în dreptul penal se întâlnește practic în toate lucrările savanților nominalizați. În cadrul acestora, dânsii își concentrează atenția asupra chestiunilor generale legate de particularitățile legăturii cauzale în dreptul penal. Însă, deoarece ei abordează doar la general aceste particularități, au fost lăsate în umbră unele aspecte mult mai dificile ale legăturii cauzale în dreptul penal, în special particularitățile legăturii cauzale în componențele de infracțiune săvârșite prin inacțiune.

Referitor la posibilitatea inacțiunii de a genera efectul, urmarea prejudiciabilă, aceasta este reflectată de două, contrare după esență, teorii: teoria cauzalității și teoria acauzalității. Pe de o parte, se susține imposibilitatea inacțiunii de a genera consecința, iar, pe de altă parte, această imposibilitate este combătută prin invocarea unui spectru larg de argumente pertinente. Evident, această divergență ne obligă să căutăm o soluție de compromis în scopul stabilirii unui echilibru între opiniile științifice și situațiile cu care se confruntă practica.

Necesitatea imperioasă de a realiza un studiu științific axat pe problematica particularităților legăturii cauzale în componențele de infracțiune săvârșite prin

inacțiune este dictată de procesul reformelor juridice, inclusiv în sfera dreptului penal. Constituția Republicii Moldova, Concepția reformei judiciare și de drept în Republica Moldova pun accentul pe ordinea de drept penal. Mai mult: aceste reforme se impun în calitate de mijloc de luptă, fără alternative, împotriva criminalității și de protejare a drepturilor și libertăților cetățenilor care au nimerit în sfera justiției penale. Astfel, devine necesară, mai mult ca oricând, căutarea rapidă și eficientă a modelelor juridice optime, care ar reflecta balanța intereselor celor ce nimeresc în sfera de influență a dreptului penal. Măsurile de constrângere penală, folosite în condițiile unei societăți civilizate, urmează a fi aplicate doar în cazurile strict determinate de lege. O societate cu adevărat democratică nu poate admite lărgirea nefundamentată a temeiurilor și proporțiilor constrângerii statale, un rol însemnat în această privință revenindu-i, pe lângă altele, și stabilirii adecvate a legăturii cauzale în cazul comiterii faptelor care nimeresc sub incidența legii penale. Integrarea Republicii Moldova în comunitatea internațională, aderarea la Consiliul Europei fundamentează necesitatea studierii minuțioase a standardelor internaționale în domeniul drepturilor omului, necesitatea analizei particularităților de asigurare a drepturilor persoanelor care nimeresc în vizorul legii penale. Drepturile și libertățile omului sunt niște valori juridice universale specificate în standardele internaționale unice.

Sunt frecvent întâlnite situațiile când organele de urmărire penală și instanțele de judecată aplică neadecvat prevederile referitoare la legătura cauzală în dreptul penal. Avem în vedere, nu în ultimul rând, și activitatea ce ține de stabilirea legăturii cauzale în componentele de infracțiune săvârșite prin inacțiune. Depășirea acestei situații este posibilă în rezultatul conformării, echilibrării, modificării și completării prevederilor legislației penale a Republicii Moldova, ceea ce poate fi realizat în baza anumitor investigații științifice în acest domeniu.

Din perspectiva celor expuse, actualitatea temei investigației realizate de autor nu poate fi pusă la îndoială. Drept urmare, o investigație temeinică a subiectului ce vizează particularitățile legăturii cauzale în componentele de infracțiune săvârșite prin inacțiune sub forma unei teze de doctorat se impune ca oportună, necesară și binevenită. De menționat și faptul că prin prisma numeroaselor opinii și tratări analizei vor fi supuse locul legăturii cauzale în sistemul celorlalte semne ale laturii obiective a componentei de infracțiune, particularitățile stabilirii legăturii cauzale în anumite situații, vor fi evidențiate cele mai oportune concepte vis-à-vis de instituția legăturii cauzale în dreptul penal, determinate premisele juridice, principiile și reglementările de care urmează să se ghideze reprezentanții organelor de urmărire penală și judecătoria în procesul de stabilire a legăturii cauzale în dreptul penal. De asemenea, autorul argumentează și necesitatea completării și perfecționării legislației penale la compartimentul particularitățile legăturii cauzale în componentele de infracțiune săvârșite prin inacțiune. Așadar, prezenta investigație este axată pe cercetarea problemelor ce vizează legătura cauzală ca semn al laturii obiective în componentele de infracțiune săvârșite prin inacțiune.

Scopul tezei de doctorat. Scopul principal al lucrării constă în efectuarea unei cercetări științifice, cu imanente implicații în legislația penală, doctrina penală și în practica judiciară, a problemelor teoretice și aplicative privind instituția legăturii cauzale în dreptul penal, la general, și a particularităților stabilirii legăturii cauzale în componentele de infracțiune săvârșite prin inacțiune, în special, și, ca rezultat – în oferirea de soluții concludente fiecărui caz, inclusiv cu caracter *de lege ferenda*. Scopul trasat s-a realizat prin înaintarea unor obiective concrete. Printre cele mai prioritare obiective se înscriu:

- studierea complexă și multilaterală a conținutului normativ al legăturii cauzale. Acest obiectiv s-a realizat prin analiza prevederilor legislației și a opiniilor doctrinare conjugate cu practica judiciară;
- formularea unor precizări de ordin terminologico-juridic și terminologico-filosofic cu referire la conceptele „legătură cauzală”, „determinism cauzal”, „construcția teoretică a legăturii cauzale”, „mecanismul cauzării empirice” etc. În acest sens, rezultatele s-au materializat în unificarea termenilor de specialitate, specifici domeniului investigat;
- cercetarea evoluției reglementărilor normative privind instituția legăturii cauzale, fiind analizate unele izvoare de drept și surse doctrinare în care acestea și-au găsit expresie științifică. O astfel de abordare a permis autorului să stabilească specificul juridic al legăturii cauzale în componentele de infracțiune săvârșite prin inacțiune;
- specificarea funcțiilor legăturii cauzale în contextul aplicării răspunderii penale;
- determinarea rolului legăturii cauzale în cadrul laturii obiective a componentei de infracțiune;
- evidențierea trăsăturilor definitorii ale legăturii cauzale și clasificarea acestora în baza anumitor criterii;
- conturarea divergențelor și tangențelor dintre teoriile de drept penal referitoare la cauzalitatea și acauzalitatea inacțiunii în cadrul laturii obiective a componentei de infracțiune;
- determinarea locului instituției legăturii cauzale în cadrul dreptului penal;
- definirea și elucidarea regulilor generale și speciale care trebuie luate în considerare în cazul stabilirii legăturii cauzale, la general, și în cazul componentelor de infracțiune săvârșite prin inacțiune, în special. Ca rezultat, au fost puse în lumină cele mai eficiente modalități de stabilire și verificare a legăturii cauzale în dreptul penal;
- analiza complexă a practicii judiciare. Astfel, au fost scoase în evidență lacunele și neajunsurile în activitatea organelor de drept axată pe subiectul supus investigației;
- investigarea legăturii cauzale sub aspect de drept comparat. Acest obiectiv s-a impus ca unul inevitabil, în măsura în care se tinde spre perfecționarea cadrului juridic și social. Realizarea acestuia a făcut posibilă cristalizarea unui mecanism care ar asigura eficiența mecanismului de funcționare a legăturii cauzale;

- înaintarea recomandărilor *de lege ferenda*, precum și argumentarea necesității și oportunității perfecționării legislației penale la compartimentul legătură cauzală.

Metodologia cercetării științifice. Pentru realizarea scopului propus și a obiectivelor trasate, în calitate de metode de cercetare au fost utilizate metoda *logică*, metoda *istorică*, metoda *comparativă*, metoda *gramaticală* și altele. Investigația efectuată se bazează pe studierea doctrinei dreptului penal, a legislației și practicii judiciare în domeniu. La cercetarea temei s-a ținut cont mai cu seamă de legislația Republicii Moldova, dar și a altor state, cum ar fi România, Federația Rusă și altele. În calitate de material empiric au servit și materialele practice ale organelor de urmărire penală și ale instanțelor de judecată. De asemenea, au fost examinate hotărârile explicative ale Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la calificarea corectă a diferitelor fapte sancționate de legea penală a Republicii Moldova drept infracțiuni. Nu s-a trecut nici peste analiza materialelor de arhivă ale organelor de urmărire penală și ale instanțelor judecătorești (în procesul realizării acestei lucrări au fost studiate 74 dosare penale). În procesul studierii dosarelor vizate accentul s-a pus în special pe prezența sau lipsa legăturii cauzale, pe specificul și corectitudinea stabilirii acesteia, fiind luate în seamă și particularitățile stabilirii legăturii cauzale, în situația în care avem de a face cu anumite fapte socialmente periculoase săvârșite prin inacțiune.

Noutatea științifică și originalitatea științifică a lucrării. Tematica tezei de doctorat este studiată temeinic și în mod complex, anterior nefiind supusă, în viziunea autorului, unei atare investigații în Republica Moldova. Astfel, noutatea științifică a lucrării rezidă în faptul că s-a făcut o primă încercare de a realiza o cercetare teoretico-practică a particularităților legăturii cauzale în componentele de infracțiune săvârșite prin inacțiune. Așadar, s-a făcut o delimitare între teoria cauzalității și teoria acauzalității inacțiunii în componența laturii obiective, s-a efectuat clasificarea legăturii cauzale fiind dată definiția acesteia, s-a făcut o precizare detaliată a noțiunilor, temeiurilor, condițiilor și conținutului legăturii cauzale. De asemenea, au fost concretizate obiectivele urmărite, evidențiate principiile de care trebuie să se conducă organele abilitate cu atribuții să stabilească legătura cauzală în cauzele penale, a fost determinat specificul stabilirii acesteia în cazul infracțiunilor comise prin inacțiune și, respectiv, înaintate recomandări menite să completeze și să perfecționeze legislația la acest compartiment. Pe parcursul studiului științific, operându-se, după cum s-a menționat, cu o amplă bază metodologică, s-a reușit evidențierea, cu maximă claritate, a multiplelor premise ce au servit drept temei pentru expunerea conținutului propriu-zis și argumentarea concluziilor formulate. De asemenea, lucrarea este însoțită de polemică științifică în privința unor prevederi ale legislației penale în vigoare, fiind expuse unele inițiative, idei privind lichidarea lacunelor de care suferă legislația penală la capitolul legătura cauzală în componentele de infracțiune săvârșite prin inacțiune. În baza investigațiilor efectuate, în scopul perfecționării legislației penale în domeniul vizat, au fost formulate numeroase recomandări cu un vădit caracter *de lege ferenda*.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării. Pe de o parte, semnificația lucrării constă în faptul că s-a realizat abordarea și cercetarea științifică a criteriilor de clasificare, a conținutului, noțiunilor și esenței, a temeiurilor și a condițiilor de stabilire a legăturii cauzale în dreptul penal, precum și a specificului stabilirii legăturii cauzale în cazul componentelor de infracțiune săvârșite prin inacțiune. Pe de altă parte, au fost abordate și aspectele practice ale legăturii cauzale, în special cu referire la componentele de infracțiune săvârșite prin inacțiune, în scopul reliefării acestora în procesul aplicării în practică a normelor de drept penal de către organele de urmărire penală și instanțele de judecată. Studiul de drept penal comparat realizat în lucrare permite a stabili directivele și tendințele politicii de drept procesual penal promovate de Republica Moldova. Astfel, importanța investigației realizate rezidă în cercetarea complexă și temeinică a particularităților legăturii cauzale în componentele de infracțiune săvârșite prin inacțiune.

Caracterul aplicativ al tezei se exprimă în următoarele: 1) concepțiile științifice expuse în lucrare prezintă interes real pentru știința dreptului penal; 2) determinarea particularităților de stabilire a legăturii cauzale în cazul componentelor de infracțiune săvârșite prin inacțiune are o importanță considerabilă pentru aplicarea corectă și uniformă a normelor de drept penal în practica judiciară; 3) concluziile și recomandările formulate în lucrare vor facilita procesul de înfăptuire a actului de justiție și, totodată, vor contribui la formarea continuă a personalului cu competențe în înfăptuirea justiției în Republica Moldova; 4) lucrarea constituie o contribuție esențială la completarea literaturii de specialitate, fiind în același timp și o sursă de referință pentru teoreticieni, dar și pentru practicieni, în special procurori, ofițeri de urmărire penală, avocați și judecători.

Rezultatele obținute în urma investigațiilor constau în: 1) argumentarea necesității efectuării și în efectuarea propriu-zisă a studiului terminologic asupra conceptelor utilizate în sfera de aplicabilitate a legăturii cauzale; 2) stabilirea conținutului legăturii cauzale; 3) relevarea criteriilor de distincție a legăturii cauzale în cadrul componentelor de infracțiune, în special a celor comise prin inacțiune; 4) stabilirea conținutului modalității normative de manifestare a legăturii cauzale în ipoteza infracțiunilor săvârșite prin inacțiune; 5) relevarea deficiențelor de ordin tehnico-legislativ de care suferă instituția legăturii cauzale în dreptul penal; 6) formularea de recomandări menite să contribuie la perfecționarea instituției legăturii cauzale în dreptul penal; 7) scoaterea la evidență a divergențelor dintre normele de drept penal și normele nepenale, relevabile în procesul de materializare a legăturii cauzale.

Aprobarea rezultatelor obținute. Lucrarea a fost elaborată în cadrul Departamentului Drept penal al Universității de Stat din Moldova, unde a fost discutată și recomandată spre susținere. Materialele cercetărilor realizate, concluziile și recomandările expuse în lucrare și-au găsit reflectare în publicațiile științifice ale autorului în revistele de specialitate din Republica Moldova, precum

și în materialele unor conferințe științifice, atât naționale, cât și internaționale.

Publicațiile la tema tezei. Rezultatele obținute sunt publicate în 6 lucrări științifice.

Volumul și structura tezei. Teza de doctorat cuprinde 166 pagini text de bază, fiind constituită din adnotare (în limbile română, rusă și engleză), lista abrevierilor, introducere, patru capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 203 titluri, 3 anexe, declarația privind asumarea răspunderii și CV-ul autorului.

Cuvinte-cheie: legătură causală, cauză, efect, consecință socialmente periculoasă, determinism causal, construcție teoretică a legăturii cauzale, fapt, acțiune, inacțiune, componentă de infracțiune, cauzalitate, mecanismul cauzării empirice.

CONȚINUTUL TEZEI

În **Introducere** se subliniază actualitatea și importanța problemei abordate, fiind specificate: scopul și obiectivele tezei, noutatea științifică a rezultatelor obținute, problema științifică importantă soluționată, importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării, aprobarea rezultatelor, sumarul compartimentelor tezei de doctor.

În **Capitolul I – ANALIZA SITUAȚIEI ÎN DOMENIUL LEGĂTURII CAUZALE ÎN DREPTUL PENAL** – structurat în patru secțiuni, este lansată analiza materialelor științifice publicate în Republica Moldova și peste hotarele ei cu referire la tema luată în cercetare. Într-o anumită măsură sunt luate în considerare publicațiile din ultimii ani. O atenție deosebită este acordată lucrărilor științifice publicate în Federația Rusă și în România, dat fiind amploarea și profunzimea ideilor expuse în materia legăturii cauzale în dreptul penal, care iau forma unor studii monografice, manuale, articole științifice și studii de doctorat.

1.1. **Analiza materialelor științifice consacrate legăturii cauzale publicate peste hotare.** Legătura causală sau, în sens larg – cauzalitatea constituie obiectul de studiu al mai multor investigații științifice în diferite domenii de cercetare. În ce privește prezenta investigație, au trezit interesul următoarele momente: legătura causală ca obiect al filosofiei; legătura causală în calitate de obiect al științelor naturii; legătura causală în calitate de obiect de cercetare al dreptului penal.

Legătura causală se include în obiectul filosofiei; ea prima s-a interesat de problemele determinismului. Tezele de bază ale științei deterministe au fost inițial formulate în cadrul filosofiei, pentru ca mai apoi să-și găsească reflectare și în cadrul altor științe. Examinând și soluționând problema referitoare la legătura causală în calitate de obiect de cercetare al mai multor științe, a fost necesar să fie explicate tezele asupra noțiunilor deterministe în dreptul penal. În acest sens, de o utilitate substanțială a fost lucrarea elaborată de *H.H. Тарасов* [41]. Determinarea causală are un caracter nomologic (de lege). Acest moment poate fi ilustrat pe cale inductivă: una și aceeași cauză sau o totalitate similară a mai multor condiții, care constituie cauza, întotdeauna au drept rezultat unul și același efect. Constatarea respectivă o face *В.Б. Малинин* [37, p.51]. O altă lucrare, de data aceasta a lui *Т.В.Церетели* [43], a permis autorului să evidențieze cea de „a treia dogmă a

pozitivismului”, legată de perceperea deosebită a explicațiilor științifice. Explicarea științifică, în sens larg, „cauzală”, constă în plasarea cauzelor individuale sub legile ipotetice generale ale științelor naturii, luându-se în considerare „natura persoanei”. Tot la Церетели întâlnim și evidențierea motivelor normative ale construirii, materializării componentelor formale.

Explicațiile finalistice, adică încercările de a trata faptele în termenii intențiilor, scopurilor, tendințelor, fie că sunt respinse ca nefundamentate științific, fie că se încearcă a arăta că ele pot fi transformate în cazuale, dacă ar fi lipsite de elementele „animistice” și „vitalistice”, au fost expuse de *G.H. von Wright* [34, p.43]. În opinia savantului *Ф.Луст*, „pentru noi legea „cauzalității” a fost și rămâne forma principală a cunoașterii. Careva schimbări în mediul înconjurător fără cauză, fără acțiuni ar veni în contradicție cu legile care dirijează capacitatea noastră de a gândi, ar pune capăt oricărei percepți, oricărei științe și experiențe... În viziunea noastră, nu există consecințe în lipsa cauzelor, precum nu există nici cauze fără consecințe. Legea cauzalității există pentru perceperea faptelor, fenomenelor și evenimentelor de către intelectul nostru. Jurisprudența recunoaște și admite doar lumea faptelor materiale” [33].

Profesorul *В.Н. Кудрявцев* de asemenea dă definiția noțiunii de cauzalitate: „Categorica filosofică a cauzalității reflectă una dintre cele mai generale și fundamentale legi ale lumii obiective. Această lege se răspândește asupra tuturor proceselor ce au loc în natură și în societate...” [31, p.29].

Avem diferite modalități și posibilități de a determina construcția teoretică a legăturii cauzale în dreptul penal. În particular, savantul *М.Д. Шаргородский* susține că ea poate fi determinată pe două căi: 1) prin crearea, în măsură suficientă și necesară, a unei construcții speciale de drept penal a legăturii cauzale în cadrul Partii Generale a dreptului penal, și, în special, în teoria și doctrina dreptului penal; 2) prin includerea mențiunilor cu privire la legătura cauzală în articolele din Partea Specială a legii penale [44]. Importantă sub aspect științific s-a dovedit a fi și clasificarea inacțiunii realizată de către *М.Д. Шаргородский*. În opinia lui, „infracțiunile săvârșite prin inacțiune constau în: 1) abținerea de la săvârșirea acțiunilor, pe care persoana dată era obligată să le realizeze, fără a fi necesară survenirea unui careva anumit rezultat... adică așa-numitul *delictum omissionis*; 2) abținerea de la săvârșirea acțiunilor, pe care persoana era obligată să le realizeze și care, pentru recunoașterea prezenței unei componente „împlinite”, necesită existența rezultatului stabilit de lege, adică așa-numitele *delicta comissioner per omissionem*”.

Categoriei cauzalității îi sunt specifice un șir de particularități. În literatura de specialitate acestea sunt specificate după cum urmează: 1) obiectivitatea; 2) universalitatea; 3) generalitatea; 4) infinitivitatea; 5) desfășurarea (decurgerea) în timp; 6) desfășurarea (decurgerea) în spațiu; 7) necesitatea; 8) caracterul firesc (legitate). La caracterizarea acestor trăsături de un real folos s-a dovedit a fi lucrarea aparținând lui *Л.Д. Гаухман* [27].

Autenticitatea și veridicitatea principiilor vizate este verificată și examinată

minuțios de către savantul *B.A. Светлов* [38, p.322-333]. Examinând canoanele Bacon–Mille, autorul analizează suficiența fiecărei metode de stabilire a cauzalității, utilizând principiul simetriei. Ajunge la concluzia că prezența doar a unui oricare din cele cinci canoane Bacon–Mille nu este suficientă pentru a oferi un răspuns clar și exhaustiv asupra existenței legăturii cauzale.

O altă lucrare de un real folos pentru investigația noastră a fost cea a savantului rus *H.C. Таганцев* [40, p.465]. Examinând „orientarea voinței spre activitatea practică”, dânsul menționează: „Ca moment generator al activității noastre, dorința, obținând forță orientativă, constituie un stimul, motiv, și ca limită presupusă de conștiința noastră, cu a cărei atingere urmează să se finiseze activitatea prestată, se materializează sub formă de scop al acțiunii”. În continuare, H.C. Таганцев susține că scopul întotdeauna constituie o reprezentare, închipuire, care determină voința, adică un motiv general, principal. Potrivit acestei din urmă afirmații, autorul ajunge la concluzia că motivul și scopul sunt „două noțiuni corelative, ...momente ale activității psihice, examinate din două puncte de vedere, ceea ce, de fapt, nu presupune identitatea lor condiționată, ci admite deosebiri în volum și în gradul de specializare”.

Urmează a fi pusă pe cântarul utilității și lucrarea aparținând lui *B.B. Лунев* [35, p.62], în care noțiunile penale de motiv, scop și imbold se examinează ca fiind elemente de bază ale motivării, determinate drept „factor (proces) subiectiv intern al infracțiunii, care includ în sine actualizarea necesității, formarea motivului concret, materializarea motivului în scop, alegerea căilor de atingere a scopului și prognozarea posibilelor consecințe, luarea deciziei de a acționa, controlul și corectarea acțiunilor săvârșite în baza motivului prezent și multe alte momente”.

Cauzalitatea subiectivă se află în corelație cu cauzalitatea obiectivă în dreptul penal. În această privință autorul este absolut de acord cu opinia savantului *B.H. Кудрявцев* [31, p.147], care menționează, pe bună dreptate, că „latura subiectivă a componentei de infracțiune constituie un anumit model al laturii obiective a componentei reflectat în psihicul subiectului”. La așa concluzii ajunge și savantul *B.H. Сенаторов* [39, p.18]: „Prin atitudinea psihică față de consecințele socialmente periculoase este îmbrățișat și reflectat în psihicul subiectului atât caracterul daunei, cât și procesul de cauzare a acesteia. Ultimul este constituit din acțiunea unui spectru de condiții, fiecare dintre care este necesară survenirii rezultatului...”.

Autorul ia în vizor și construcția formal-materială a componentelor de infracțiune. Potrivit lui *B.B. Лунев*, componentele de infracțiune sunt materiale numai atunci când au dus la survenirea reală a daunei; atunci, însă, când fapta doar ar fi putut avea drept consecință cauzarea de daune, componenta infracțiunii reale rămâne a fi formală. Totodată, în situația respectivă, stabilirea legăturii cauzale se impune ca o necesitate obligatorie [35, p.293].

După cum menționează savantul *И.Я. Козаченко*, „funcția regulativă este o formă activă (în mișcare) de protejare a subiecților raportului juridic, care se reflectă, în mod obligatoriu, în situații extreme (infracțiuni), deoarece în cadrul

acestora din urmă funcția regulativă se transformă în cea de apărare” [30, p.13].

A fost luată în atenție și lucrarea lui *B.Д. Филимонов* [42, p.43]. Analizând normele de drept penal, dânsul menționează că „anume normele ce stabilesc răspunderea pentru comportamentul criminal sunt destinate, în general, reglementării comportamentului cetățenilor,... pentru a-i face să se abțină de la săvârșirea faptelor socialmente periculoase”.

Pentru cercetarea analitică a problemelor privind funcția regulativă a dreptului penal autorul a apelat la lucrarea lui *К.К. Жоль* [28, p.266-267], în care sunt utilizate tezele logicii deontice (logicii normelor) – compartiment al logicii care investighează legăturile logice și structura expresiilor normative.

O altă lucrare cercetată temeinic de autor este cea elaborată de *М.И. Ковалев* [29, p.148], în care se menționează că inacțiunea mixtă intră în componența unei așa laturi obiective, care poate să includă și acțiunea, și inacțiunea. Componentele de infracțiune cu inacțiune în cadrul laturii obiective se divizează în materiale și formale; în continuare, în latura obiectivă atât a componentei materiale, cât și a celei formale a infracțiunii poate exista o inacțiune simplă (care nu este legată de prezența acțiunii) și o inacțiune mixtă, care, în opinia lui *М.И. Ковалев*, intră în structura unei așa laturi obiective, care poate să prevadă și acțiunea, și inacțiunea.

La investigarea subiectului un accent pronunțat a fost pus și pe literatura de specialitate din România. În acest sens, în prim-plan se impune lucrarea savantului notoriu *Ion Oancea* [22]. În ea autorul expune valoarea cauzală a inacțiunii și argumentează că cel ce se face vinovat de ea trebuie să răspundă penalicește. Argumentele invocate sunt următoarele: 1) în caz de inacțiune nu se face ceva ce trebuie făcut și prin aceasta se lasă drum liber declanșării unor cauze; 2) este greu de făcut o distincție absolută între o acțiune superficială sau greșită și o inacțiune (de exemplu, un control prost făcut la calea ferată); așa fiind, de ce am admite că o acțiune greșită are valoare cauzală și o inacțiune nu are valoare cauzală?; 3) societatea modernă, cu tehnica ei atât de dezvoltată, cu atâtea dezlănțuiri de forțe mecanice, fizice, chimice, sociale și atâtea pericole, a impus îndatoriri și activități multiple, destinate a preveni aceste forțe și pericole; unele acțiuni prevăzute de lege sunt absolut necesare, iar nedeplinirea lor implică pericole mari și echivalează cu adevărate acțiuni.

Au fost analizate cu un anumit grad de profunzime și studii științifice românești ceva mai vechi, precum articolul elaborat de savantul *Gh. Elian* [10, p.79], în care acesta se expune asupra noțiunii raportului de cauzalitate. Dintre „cele vechi” este și lucrarea lui *Octav Băncilă* [4], unde este tratată, destul de reușit, chestiunea referitoare la raportul dintre două fenomene, în care un fenomen precede și determină sau generează, în mod obiectiv, alt fenomen.

Nu poate fi pusă la îndoială importanța pentru investigația realizată de autor a lucrării aparținând lui *Matei Basarab* [3], de unde s-a inspirat la tratarea conceptului raportului de cauzalitate, referitor la urmare, consecință. Tot în baza acestei lucrări a fost efectuată delimitarea între întâmplare și cazul fortuit și realizată clasificarea cauzelor – în concomitente și succesive.

O valoare deosebită pentru această investigație prezintă și lucrarea savanților români *Ioan Mureșan și Pop Olimpiu Sabău* [14]. Datorită acestei lucrări, autorul a reușit să accentueze faptul că în practica judiciară s-a statuat că există raport de cauzalitate și în următoarele situații: 1) când a fost lovită o persoană despre care făptuitorul știa că suferă de grave afecțiuni cardiace, care decedează din cauza bolii, însă declanșată în urma agresiunii, chiar dacă leziunile cauzate prin lovire sunt lipsite de gravitate; în acest caz, o cauză preexistentă – boala – se împletește cu o împrejurare concomitentă – agresiunea; 2) când moartea victimei s-ar fi putut evita printr-o intervenție chirurgicală la timp, care însă nu a avut loc, dar lovirea victimei în cap cu piatra a constituit cauza determinantă a morții, în acest caz cauza principală împletindu-se cu o cauză survenită ulterior; 3) la fel, când decesul victimei s-a produs datorită loviturilor multiple în cap, neavând relevanță fragilitatea sporită a craniului sau a vaselor sanguine capilare ale victimei (o împrejurare preexistentă); 4) nu are importanță nici împrejurarea că victima nu și-a îngrijit la timp rana produsă, ceea ce a condus la septicemie și moartea acesteia (împrejurare survenită anterior).

O lucrare care a văzut lumina tiparului în prima jumătate a secolului trecut, dar a fost reeditată la începutul secolului XXI, aparține savantului *V.Dongoroz* [9]. Pe această lucrare autorul pune un deosebit accent atunci când ia în vizor teoriile de drept penal cu privire la raportul de cauzalitate.

În contextul prezentei investigații este de menționat studiul științific elaborat de *Gr.Rîpeanu* [24]. Analizându-l, autorul evidențiază că actul infracțional, ca act volitiv și conștient, cuprinde într-un tot indivizibil elementul material și cel subiectiv; ca urmare, raportul de cauzalitate nu poate fi redus la cauzalitatea fizică dintre acțiune și inacțiune și rezultatul produs. În continuare, întru susținerea acestei concepții autorul apelează la lucrarea savantului român notoriu *Costică Bulai* [7], potrivit căruia „soluționarea problemei legăturii de cauzalitate, ca element al infracțiunii, implică cercetarea faptei atât sub aspectul manifestării exterioare, cât și sub acela al proceselor psihice care au stat la baza acestei manifestări”.

Întru expunerea altui punct de vedere, autorul s-a documentat din lucrarea lui *Matei Basarab* [2]. Aici, deși se recunoaște că în penal fenomenul cauză este un fenomen complex, care nu are doar o latură obiectivă, ci și una subiectivă, se susține că „existența sau inexistența raportului de cauzalitate nu depinde de împrejurarea că persoana a prevăzut sau nu urmările acțiunii sale, deoarece prevederea ține de vinovăție; de aceea, prevederea nu este necesară pentru existența raportului de cauzalitate, care subzistă independent de conștiința omului, în mod obiectiv”.

La îndemână a stat și lucrarea elaborată de *Gheorghe Nistoreanu, Alexandru Boroș* [21]. În ceea ce ține de subiectul pe care îl tratează, autorul face trimitere la definiția dată de acești penaliști raportului de cauzalitate, care, în viziunea lor, apare ca un fenomen existent independent de conștiința omului, pe care conștiința îl reflectă în mod obiectiv, numai că în componența lui trebuie incluse și procesele psihice care determină și însoțesc activitatea persoanei fizice.

1.2. *Analiza materialelor științifice consacrate legăturii cauzale publicate în Republica Moldova.* În acest context este de menționat articolul științific elaborat de *Ivan Macari* [11, p.8-10]. În el autorul vine cu anumite opinii vizând conceptul de cauzalitate în dreptul penal și în filosofie, abordează rolul și importanța stabilirii acesteia în procesul investigării faptelor infracționale, consolidând, pe alocuri, concepțiile prin exemple concrete din practica judiciară.

În calitate de coautor al unei alte lucrări [5], *I. Macari* abordează condițiile răspunderii penale, corelația dintre fapta criminală și consecințele ei, raportul cauzal privit prin prisma materialismului dialectic. Drept suport solid în realizarea prezentei investigații s-a dovedit a fi și o altă lucrare elaborată în coautorat [6]. În ea, *Stela Botmaru* vine cu anumite explicații referitor la stabilirea legăturii cauzale. Dar susține că, în problema legăturii de cauzalitate, teoria și practica dreptului penal relevă un șir de teze a căror cunoaștere facilitează constatarea justă a raportului de cauzalitate.

Nu poate fi trecută cu vederea și tratarea problemei privind legătura de cauzalitate pe care o face *Gheorghe Ulianovschi*. Într-o lucrare, al cărei coautor este [1], dânsul vine cu anumite precizări referitor la capacitatea acțiunii și inacțiunii de a produce urmări negative.

A fost luată în vizor și lucrarea aparținând lui *Alexandru Mariț* [13]. Aceasta a fost de un real folos în ceea ce ține de expunerea teoriilor raportului de cauzalitate, de evidențierea trăsăturilor raportului de cauzalitate, precum și referitor la caracterizarea cauzei și efectului, la constatarea raportului de cauzalitate. În baza aceleiași lucrări autorul a reușit să fundamenteze ideea că între raportul cauzal și vinovăție există o strânsă legătură; numai acțiunile, inacțiunile umane, precedate și însoțite de anumite stări de conștiință, specifice și care au cauzat urmări prevăzute de legea penală, vor fi luate în considerare. O lucrare pe care de asemenea a fost pus un anumit accent este cea elaborată, în limba rusă, de *Valeriu Bujor* și *Victor Guțuleac* [25]. Apelând la această lucrare autorul s-a străduit să evidențieze, în special, particularitățile acțiunii și inacțiunii în calitate de componente ale faptei recunoscute de legea penală în calitate de infracțiune.

1.3. *Evaluarea scopului și obiectivelor tezei de doctorat.* Realizarea studiului privind particularitățile legăturii cauzale în componentele de infracțiune săvârșite prin inacțiune a fost determinată de necesitatea tratării acestora, necesitate izvorâtă atât din rațiuni practice, cât și teoretice. În special, în practică se pune problema specificului legăturii cauzale în componentele de infracțiune săvârșite prin inacțiune. Stabilirea corectă a acesteia este de maximă importanță practică, deoarece numai astfel poate fi asigurată o aplicare corectă a legii penale.

Capitolul II – CONCEPTUL DE CAUZALITATE ÎN DREPTUL PENAL
– este structurat în șapte secțiuni (inclusiv concluziile la acest capitol).

2.1. *Noțiuni generale.* Relația cauzală este un proces de generare, cu o anumită durată, în care are loc, de obicei, schimbarea unei stări. Concepția cauzalității reliefează, în primul rând, existența obiectivă a relațiilor cauzale, apoi faptul că ele sunt redade de conștiința umană, care – la rândul ei – este supusă acțiunii

principiului cauzalității [25; 12, p.197].

Condiția necesară răspunderii penale o constituie stabilirea legăturii cauzale dintre fapta infracțională și consecințele criminale. Fapta săvârșită de o persoană anumită constituie infracțiune, pentru care ea poate fi trasă la răspundere penală numai de aceea că fapta în cauză a provocat consecințe socialmente periculoase prevăzute de legea penală [5, p.109].

Problema răspunderii penale în cazul existenței raportului de cauzalitate se pune numai în cazul în care urmările produse sunt o consecință logică necesară a acțiunilor sau inacțiunilor conștiente ale persoanei fizice [22, p.63]. Urmările întâmplătoare se plasează în afara sferei de reglementare a dreptului penal.

2.2. Temeiurile raționale ale concepției cauzalității în dreptul penal. În primul rând, cauzalitatea dispune de anumite particularități genetice, și anume – de calitatea efectului produs. Calitățile efectului prin geneză (producerea) sunt determinate de calitățile cauzei. Geneza constituie o noțiune largă și, evident, după principiul „nimic nu poate avea loc din nimic și nici se poate transforma în ceva”, aparține nu doar cauzalității, dar face parte și din alte procese de determinare, fiind o urmare a anumitor activități. De aceea, prezența doar a principiului genetic pentru evidențierea cauzalității din întregul spectru al determinării nu este suficientă. Sunt necesare în acest sens și careva alte semne ale cauzalității. În al doilea rând, determinarea cauzală are un caracter nomologic (de lege). Acest moment poate fi ilustrat pe cale inductivă: una și aceeași cauză sau o totalitate similară a mai multor condiții, care constituie cauza, întotdeauna au drept rezultat unul și același efect [36, p.51]. De asemenea, determinarea cauzală poate fi tratată ca o condiționare prin intermediul „unei cauze active sau pasive”. Cauza activă este mult mai transparentă pentru cercetări, deoarece în majoritatea cazurilor poate fi clar evidențiată. Cauza pasivă prezintă un mai mare grad de complexitate în vederea stabilirii și percepției. În același timp, cauza pasivă, adică lipsa aparentă la prima vedere a faptelor active, are de asemenea o anumită capacitate cauzatorie. Explicația constă în faptul că semnul de bază al cauzei aici îl constituie nu comportamentul activ sau pasiv, ci eficacitatea și caracterul extern în coraport cu entitatea influențată. Aceste particularități, în totalitate, ne permit să delimităm determinarea cauzală de alte varietăți ale condiționării.

2.3. Noțiunea cauzalității, a legăturii cauzale, a cauzei și efectului. În procesul de cercetare a semnelor laturii obiective ale componenței de infracțiune dreptul penal operează, în mod exclusiv, cu noțiunea „legătură cauzală”. În literatura de specialitate uneori este utilizată și noțiunea „cauzalitate”, însă fără delimitarea evidentă și clară a acesteia de legătura cauzală, iar de frecvente ori – în calitate de sinonim contextual al celei din urmă. Autorul susține că o atare utilizare nu întotdeauna este greșită: în contextul respectiv cauzalitatea într-adevăr poate fi concepută ca „o anumită corelație internă între fapte, fenomene, o așa legătură între acestea, în cadrul căreia unul urmează altuia. Pentru practică utilizarea doar a noțiunii „legătură cauzală” este pe deplin argumentată și suficientă. Însă, pentru știința empirică și teoretică a dreptului penal limitarea întregii cauzalități doar la

legătura cauzală este inadmisibilă: în cazul analizei acestor noțiuni devine clar că după conținut ele nu coincid și, respectiv, este diferită și importanța acestora.

2.4. Caracterul consolidat al noțiunii legăturii cauzale în dreptul penal. Autorul atenționează că nu putem afirma că noțiunea legăturii cauzale în dreptul penal rămâne a fi una asociată: ea s-a consolidat și s-a impus foarte serios în dreptul penal, a obținut trăsături proprii de drept penal în ce privește sensul și niciodată, în literatura de specialitate, ea nu s-a examinat fără a fi luată în considerare importanța termenilor și noțiunilor specifice dreptului penal. După cum s-a menționat anterior, cauzalitatea constituie o categorie metodologică generală; mecanismul cauzării empirice ține de obiectul de studiu al diverselor științe naturale; construcția teoretică a legăturii cauzale este formulată anume în normele de drept penal cu referire la diferite componente de infracțiune. În așa fel, ar fi corect, susține autorul, să menționăm că ideea general filosofică și general rațională a cauzalității este inclusă în ciclul juridic nu în mod mecanic, ci cu luarea în considerare a anumitor noțiuni specifice dreptului penal. Respectiv, noțiunea legăturii cauzale în dreptul penal are un caracter consolidat.

2.5. Calitățile și particularitățile cauzalității, ale legăturii cauzale, ale cauzei și efectului. Trăsăturile și calitățile atribuite legăturii cauzale în literatura de specialitate de obicei nu coincid totalmente, respectiv și numărul trăsăturilor este unul diferit. Noțiunile „cauzalitate” și „legătură cauzală” nu sunt delimitate, trăsăturile administrate sunt unice, iar de frecvente ori chiar și comune pentru toate faptele, evenimentele și fenomenele realității obiective. În același timp, mergând pe calea delimitării, demarcării categoriilor cauzalității și evidențierii cu titlu independent a cauzei și a efectului, putem observa că particularitățile, semnele invocate în literatură pot fi clasificate în: 1) trăsături independente ale cauzei; 2) trăsături independente ale cauzalității; 3) trăsături independente ale legăturii cauzale; 4) trăsături independente ale efectului.

2.6. Stabilirea cauzalității, legăturii cauzale, a cauzei și efectului. Autorul susține opinia expusă de penalistul român I.Dobrinescu, conform căreia „acțiunea (inacțiunea) făptuitorului nu trebuie privită izolat, ci ca fiind capabilă să producă rezultatul (efectul) numai în prezența unor condiții cu care se află în conexiune” [8, p.17]. Astfel, printre cele mai complicate probleme reflectate în doctrina axată pe cauzalitatea judiciară se înscriu, fără echivoc, problemele ce vizează stabilirea prezenței sau lipsei legăturii cauzale în calitate de entitate a componentei de infracțiune. Stabilirea legăturii cauzale în procesul aplicării normelor de drept este strâns corelată cu știința despre probe și probatoriu.

2.7. Concluzii la Capitolul 2. În concluzie la acest capitol este materializată ideea de bază, conform căreia soluționarea chestiunii cu privire la legătura cauzală în dreptul penal pretinde, pe bună dreptate, să fie fundamentată pe două științe: filosofie și drept penal. În același timp, filosofia se utilizează în calitate de pârghie metodologică pe tărâmul investigațiilor juridice, de rând cu tratările științifice și dogmatice.

Capitolul III – CONSTRUCȚIA TEORETICĂ A LEGĂTURII CAUZALE ÎN DREPTUL PENAL – conține șase secțiuni și concluzii asupra materiei abordate în acest capitol.

3.1. **Considerații generale.** Legătura cauzală se află în coraport și interdependență cu multiple categorii de drept penal, de aceea este necesar, în temeiul unei cercetări metodologice generale, de a realiza obiecții și observații speciale referitoare la construcția teoretică a legăturii cauzale, utilizând limbajul dreptului penal. Reprezentarea filosofico-generală a legăturii cauzale este reflectată în modul următor: cauza → legătura cauzală → efectul. În dreptul penal această reprezentare este corectată în corespundere cu specificul noțiunilor de drept penal: fapta socialmente periculoasă și ilegală → legătura cauzală → consecința socialmente periculoasă. În așa fel, elementul de bază al componenței de infracțiune – latura obiectivă – reprezintă o construcție specială a legăturii cauzale în dreptul penal.

3.2. **Coraportul legăturii cauzale cu alte elemente ale componenței de infracțiune.** Componența de infracțiune, care reprezintă prin sine un tot organic, este divizată, condițional, abstract, în elemente. Corelația acestor elemente în cadrul componenței de infracțiune nu stârnește careva dubii. Examinarea unuia dintre elementele componenței (sau a unuia din semnele elementelor componenței de infracțiune) prin prisma altuia dispune, pe deplin, de o anumită valoare euristică. De aceea, nu este de prisos a indica în special asupra caracterului corelației legăturii cauzale cu alte elemente ale componenței de infracțiune. În contextul celor menționate autorul este întru totul de acord cu opinia savantului B.H. Кудрявцев, care menționează, pe bună dreptate, că „latura subiectivă a componenței de infracțiune constituie un anumit model al laturii obiective a componenței reflectat în psihicul subiectului” [31, p.147].

3.3. **Locul întâmplării în cadrul determinismului și al incidentului (cazului) în dreptul penal.** În literatura de specialitate o atenție deosebită se acordă așa-numitului incident (cazus). În cadrul determinismului, incidentul necesită întotdeauna o investigație separată și deosebită. Pe de o parte, negarea totală a incidentului ar avea drept consecință faptul că vor fi proclamate așa teorii ale legăturii cauzale în dreptul penal, care vor face anevoioasă și dificilă fundamentarea răspunderii penale pentru consecințe neobișnuite. Pe de altă parte, recunoașterea totală a incidentului ar avea ca efect instituirea unei tendințe de incriminare obiectivă și de tragere nefundamentată la răspundere penală. În acest context, autorul se referă, în special, la opinia penalistului român Matei Basarab, care menționează că „întâmplarea nu poate fi confundată cu cazul fortuit, deoarece ea este obiectivă, petrecându-se în planul existenței, al realității, pe când cazul fortuit ține de prevedere, având loc în planul cunoașterii” [3, p.103-104].

3.4. **Teoria adecvată a legăturii cauzale în dreptul penal.** Teoria cauzalității adecvate (teoria legăturii cauzale adecvate) a apărut la sfârșitul secolului XIX, fiind elaborată de germanul J.Kries, care scria: „Fiecare fapt, eveniment, care survine *de facto*, este un rezultat obligatoriu al condițiilor care i-au premers”. Probabilitatea,

după J.Kries, are un caracter exclusiv subiectiv și presupune că unui oarecare subiect nu-i sunt cunoscute toate, fără excepție, circumstanțele, fiindcă dacă sunt cunoscute toate circumstanțele premergătoare (care constituie cauza), atunci putem vorbi nu despre probabilitate, dar despre inevitabilitatea survenirii unei anumite consecințe (rezultat). În studiu său, J.Kries a divizat noțiunea de probabilitate și noțiunea de posibilitate, reducând probabilitatea la o cunoaștere causală subiectivă, iar posibilitatea – la opiniile obiective cu privire la survenirea rezultatului. Probabilitatea unanim recunoscută, sau posibilitatea obiectivă a apariției faptei reflectă răspândirea cunoștințelor cu referire la condițiile generale ale survenirii acesteia.

3.5. Categoria causalității și construcția teoretică a legăturii cauzale în componentele formale de infracțiune. În știința contemporană a dreptului penal chestiunea referitoare la legătura causală în infracțiunile cu o componentă formală este rezolvată în felul următor: semn obligatoriu al laturii obiective a componentei formale de infracțiune îl constituie doar fapta, în formă de acțiune sau inacțiune. Urmărilor prejudiciabile sancționate în componentele formale de infracțiune lipsesc, deoarece pedepsibilă este doar fapta. Respectiv, este lipsă și semnul legăturii cauzale în cadrul laturii obiective a unor așa componente de infracțiune. Divizarea componentelor de infracțiune în materiale și formale în știința dreptului penal astăzi nu este pusă la îndoială.

3.6. Cazul particular al divizării categoriei causalității, al construcției teoretice a legăturii cauzale și al mecanismului cauzării empirice. Specificul mecanismului cauzării empirice constă în aceea că în cazul inacțiunii el apare spontan; respectiv, acest mecanism urmează a fi analizat mult mai devreme decât construcția teoretică a legăturii cauzale. Explicația constă în faptul că coraportul dintre mecanismul cauzării empirice și construcția teoretică a legăturii cauzale, care are importanță în sensul dreptului penal (adică, pentru soluționarea întrebării referitoare la dreptul penal), se realizează prin: 1) coincidența deplină a efectului și a consecinței ilegale; 2) constatarea complexului causal existent, ceea ce este extrem de important pentru stabilirea legăturii cauzale. Particularitatea construcției teoretice a legăturii cauzale în cazul inacțiunii se reflectă în procesul depistării complexului causal. Inacțiunea constituie o formă a comportamentului persoanei, fixată normativ și interzisă prin legea penală. Acest comportament poartă un caracter infracțional doar în cazul în care este coraportat la anumite condiții stabilite de lege.

3.7. Concluzii la Capitolul 3. Reprezentarea filosofico-generală a legăturii cauzale este reflectată în modul următor: cauza → legătura causală → efectul. În dreptul penal această reprezentare este corectată în conformitate cu specificul noțiunilor de drept penal: fapta socialmente periculoasă și ilegală → legătura causală → consecința socialmente periculoasă. În așa fel, elementul de bază al componentei de infracțiune – latura obiectivă – reprezintă o construcție specială a legăturii cauzale în dreptul penal. În același timp, independența fiecărui element și semn al componentei de infracțiune și destula independență a noțiunii de legătură

cauzală în sens îngust permite a stabili coraportul legăturii cauzale cu alte elemente și semne ale componenței de infracțiune.

Capitolul IV – PARTICULARITĂȚILE STRUCTURII ȘI CONȚINUTULUI LATURII OBIECTIVE A COMPONENTELOR DE INFRAȚIUNE SĂVÂRȘITE PRIN INAȚIUNE, ÎN DEPENDENȚĂ DE IMPORTANȚA NOȚIUNILOR CAUZALE – include patru secțiuni și concluzii la ele.

4.1. *Particularitățile inacțiunii în calitate de formă a faptei socialmente periculoase.* Conform opiniei savantului *Ion Oancea*, inacțiunea are valoare cauzală și cel ce se face vinovat de ea trebuie să răspundă penalicește. Argumentele invocate sunt următoarele: 1) în caz de inacțiune nu se face ceva ce trebuie făcut și prin aceasta se lasă drum liber declanșării unor cauze; 2) este greu de făcut o distincție absolută între o acțiune superficială sau greșită și o inacțiune; 3) societatea modernă cu tehnica ei atât de dezvoltată, cu atâtea dezlănțuiri de forțe mecanice, fizice, chimice, sociale și atâtea pericole, a impus îndatoriri și activități multiple, destinate a preveni aceste forțe și pericole; unele acțiuni prevăzute de lege sunt absolut necesare, iar nedeplinirea lor implică pericole mari și echivalează cu adevărate acțiuni. Din aceste considerente, inacțiunea are valoare cauzală și faptele săvârșite prin inacțiuni, care produc urmări periculoase pentru societate, sunt incriminate și sancționate [21, p.112].

În acest context, este totalmente susținută de autor opinia savantului rus *И.И. Козаченко*, care opinează că „funcția regulativă este o formă activă (în mișcare) de protejare a subiecților raportului juridic, care se reflectă, în mod obligatoriu, în situații extremale (infracțiuni), deoarece în cadrul acestora din urmă funcția regulativă se transformă în cea de apărare” [30, p.13]. La rândul său, *В.Д. Филимонов* menționează, pe bună dreptate, că „anume normele ce stabilesc răspunderea pentru comportamentul criminal sunt destinate, în general, reglementării comportamentului cetățenilor,... pentru a-i face să se abțină de la săvârșirea faptelor socialmente periculoase” [42, p. 43].

4.2. *Inacțiunea în calitate de element al complexului cauzal.* Componența de infracțiune presupune o unitate logică, și pentru comoditatea analizei științifice și practice (chiar și sub formă abstractă), aceasta este divizată în elemente constitutive, care sunt strâns și inseparabil legate între ele. Fapta, inclusă în componența laturii obiective ca unicul, după unele surse [26, p.90], semn obligatoriu al componenței de infracțiune, ar fi o noțiune inaplicabilă, dacă nu ar reflecta legătura dintre latura obiectivă a infracțiunii și subiectul acesteia. Dacă prin faptă, fie ea acțiune sau inacțiune, am înțelege un cerc larg de influențe care nu constituie acțiuni sau inacțiuni nemijlocite ale subiectului infracțiunii, apoi va fi afectată integritatea componenței de infracțiune ca entitate echilibrată constituită dintr-o totalitate de părți componente.

4.3. *Specificul caracterului cauzator al inacțiunii.* La momentul de față dispunem de un număr suficient și variat de construcții teoretice care fac dovada esențială și fundamentală a prezenței caracterului prejudiciabil al inacțiunii și al prezenței legăturii cauzale în componențele de infracțiune săvârșite prin inacțiune.

Unei așa modalități de examinare a componentei generale de infracțiune și a componentelor concrete de infracțiune i se opun cercetările de drept penal în planul determinismului cauzal, care indică la lipsa posibilității cauzării prejudiciului prin inacțiune, afirmându-se nonsensul logic al existenței legăturii cauzale, nonsens argumentat prin *lipsa acțiunii*. Parțial, această din urmă variantă de soluționare a chestiunii este legată de momentul că se consideră a fi practic și teoretic imposibil ca ceea ce constituie cauza să aibă un caracter pasiv. Însă, cauza poate fi, în măsură egală, atât activă, cât și pasivă; principala caracteristică aici fiind eficacitatea cauzei, calitatea genetică a legăturii între fapta, care este presupusă a fi cauza, și fapta, care este presupusă a fi consecința.

4.4. **Fundamentarea caracterului cauzator al inacțiunii în baza aplicării teoriei deosebirii categoriei cauzalității, a construcției teoretice a legăturii cauzale și a mecanismului cauzării empirice.** Terminologia investigațiilor realizate până acum în domeniul determinismului cauzal sub aspect de drept penal se deosebește de terminologia utilizată în cadrul prezentului studiu (noțiunile generale ale teoriilor și termenii acestora sunt introduși pentru prima dată). De regulă, nu sunt delimitate, în calitate de obiecte de sine stătătoare de studiu, nici categoria cauzalității, nici diferitele noțiuni propuse legăturii cauzale (în sens larg și îngust, precum: construcția teoretică și mecanismul cauzării empirice). Părtașii acauzalității inacțiunii indică asupra lipsei legăturii cauzale în componentele de infracțiune săvârșite prin inacțiune în același sens, în care indică și asupra lipsei cauzalității în cazul inacțiunii. Totodată, utilizarea noțiunilor vizate în calitate de sinonime în cea mai mare parte blochează calea pentru careva investigații științifice ulterioare. Categoria de cauzalitate, ca una dintre categoriile fundamentale ale lumii înconjurătoare, este prezentă în componentele cu inacțiune, exact așa cum și în componentele cu acțiune în cadrul laturii obiective. În rezultatul cercetării efectuate, autorul consideră că cele mai de bază și esențiale contradicții între adepții teoriei inacțiunii cauzatorii și oponentii acesteia sunt concentrate asupra următoarelor momente: 1) momentul cu privire la legătura cauzală în sens îngust (cum ar fi nemijlocit legătura, coraportul); 2) momentul cu referire la construcția teoretică a legăturii cauzale în componentele de infracțiune săvârșite prin inacțiune. Construcția teoretică a legăturii cauzale se creează după modelul legăturii cauzale în sens larg, adică în forma cu structură triplă: (cauza → legătura cauzală → efectul), unde importanța esențială au nu doar caracteristicile filosofice generale ale legăturii dintre fapte și fenomene, dar și trăsăturile științifice particulare ale cauzei și efectului. Construcția teoretică a legăturii cauzale în componentele de infracțiune săvârșite prin inacțiune este prezentată în felul următor: inacțiunea infracțională → legătura cauzală → consecința infracțională.

4.5. **Concluzii la Capitolul 4.** Ideea de bază care se strecoară în cadrul concluziilor la acest capitol ține de faptul că în cazul delimitării acțiunii și inacțiunii trebuie luată în calcul acea circumstanță că inacțiunea nu constituie un comportament cu desăvârșire pasiv, ci reprezintă o varietate a comportamentului în cadrul căruia persoana nu îndeplinește anumite acțiuni pe care era obligată să le realizeze.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Analiza și generalizarea materialului expus în prezenta investigație științifică permit formularea unui spectru larg de concluzii generale, concluzii care, în viziunea autorului, urmează să determine, la maximum, aplicabilitatea practică a ideilor expuse pe parcurs.

1. Soluționarea problemelor cu privire la legătura cauzală în dreptul penal pretinde, pe bună dreptate, să fie fundamentată pe două științe: filosofie și drept penal. În cazul investigațiilor juridice, filosofia se utilizează în calitate de pârghie metodologică, de rând cu tratările științifice și dogmatice. Cauzalitatea dispune de anumite particularități genetice, și anume: de calitatea productivității. Calitățile efectului prin geneză (producerea) sunt determinate de calitățile cauzei. Geneza constituie o noțiune largă și, evident că, fiind tratată după principiul „nimic nu poate rezulta din nimic și nici nu se poate transforma în ceva”, vizează nu doar cauzalitatea, dar și alte procese de determinare, fiind urmare a anumitor activități. De aceea, prezența doar a principiului genetic pentru evidențierea cauzalității din întregul spectru al determinării nu este suficientă. Sunt necesare în acest sens și alte careva semne ale cauzalității. Determinarea cauzală are un caracter nomologic (de lege). Acest moment poate fi ilustrat pe cale inductivă: una și aceeași cauză sau o totalitate similară a mai multor condiții, care constituie cauza, întotdeauna au drept rezultat unul și același efect. Determinarea cauzală poate fi tratată ca o condiționare prin intermediul „unei cauze active sau pasive”. Cauza activă este mult mai transparentă pentru cercetări, deoarece în majoritatea cazurilor poate fi clar evidențiată. Cauza pasivă prezintă un mai mare grad de complexitate în vederea stabilirii și percepției. În același timp, cauza pasivă, adică lipsa, aparentă la prima vedere, a faptelor active are, de asemenea, o anumită capacitate cauzatorie. Explicația rezidă în faptul că semnul de bază al cauzei aici îl constituie nu comportamentul activ sau pasiv, ci eficacitatea și caracterul influenței acestuia în coraport cu entitatea influențată.

2. Categoria cauzalității are o importanță deosebită și pentru dreptul penal. Această importanță rezidă în faptul că în Partea Generală a Codului penal este modelată construcția teoretică a legăturii cauzale. În baza caracterului categorial al cauzalității și al tuturor particularităților acesteia, construcția vizată se caracterizează prin faptul că: 1) din punct de vedere teoretic, este adecvată în sens științific (adică, fundamentată și dovedită, adecvată pentru soluționarea sarcinilor teoretice); 2) din punct de vedere practic, este aplicabilă (adică, adecvată în vederea realizării sarcinilor practice, conținând reguli clare și realizabile ce permit soluționarea întrebărilor legate de stabilirea și dovedirea prezenței legăturii cauzale). Conform concepției expuse referitoare la cauzalitate, însăși posibilitatea survenirii daunei poate fi apreciată și dovedită anume datorită faptului că există și este universal recunoscută categoria cauzalității – ca una dintre categoriile fundamentale recunoscute de știință. În așa fel, în dreptul penal este evidențiat și utilizat cumulul trăsăturilor ce constituie esența categoriei cauzalității și dovedirea ideilor științifice este pe deplin posibilă anume prin utilizarea acestui cumul de

semne. Pentru dreptul penal importanță esențială prezintă: 1) legătura cauzală în calitate de semn al laturii obiective a componenței de infracțiune; 2) legătura cauzală cercetată, descrisă de către științele naturii, în special de către medicină, fizică, chimie. Deosebirea dintre aceste reflectări ale legăturii cauzale urmează a fi efectuată, în special, din considerentul că, deși în investigațiile privind analiza teoretică a dispoziției articolului din legea penală și aplicarea lui, cercetării este supus și aspectul cauzării, rezultatele lor nu constituie o soluție finală pentru latura obiectivă a componenței de infracțiune.

Cercetările în domeniul teoretic și cel aplicativ ale dreptului penal nu pot să nu ia în considerare faptul că noțiunea „legătură cauzală”, în sens larg, este aplicată și în alte științe, de obicei ale naturii. Totodată, este necesar a delimita domeniul „propriu” și „cel străin” de cercetare. Din acest considerent, pentru necesitățile dreptului penal, este necesar să se acorde atenție cuvenită și unor alte aspecte ale legăturii cauzale: 1) legătura cauzală ca mecanism al cauzării empirice; 2) legătura cauzală în calitate de construcție teoretică a dreptului penal.

3. Există diferite modalități și posibilități de a determina construcția teoretică a legăturii cauzale în dreptul penal, și anume: 1) crearea, în măsură suficientă și necesară, a unei construcții speciale de drept penal a legăturii cauzale în cadrul Părții Generale a dreptului penal și, în special, în teoria și doctrina dreptului penal; 2) includerea mențiunilor cu privire la legătura cauzală în dispoziția articolelor din Partea Specială a legii penale.

4. Schema componenței de infracțiune în calitate de temei al răspunderii penale este constituită în baza ideii cauzării, a legității cauzale a survenirii consecinței ilegale și socialmente periculoase, urmărindu-se scopul restabilirii adevărului și echității prin sancționarea subiectului care se face vinovat de prezența acestei legături cauzale. În filosofie legătura cauzală este reprezentată, la modul general, în felul următor: cauza → legătura cauzală → efectul. În dreptul penal această reprezentare este corectată, astfel încât să corespundă specificului noțiunilor de drept penal: fapta socialmente periculoasă și ilegală → legătura cauzală → consecința socialmente periculoasă. În așa fel, elementul de bază al componenței de infracțiune – latura obiectivă – reprezintă o construcție specială a legăturii cauzale în dreptul penal.

5. Subiectul infracțiunii nu trebuie confundat cu ceea ce constituie cauza: nici în sensul construcției teoretice a legăturii cauzale (în cadrul căreia cauza este acțiunea sau inacțiunea subiectului), nici în sensul mecanismului cauzării empirice (unde în calitate de cauză figurează, în genere, fapta, evenimentul, care, de regulă, este ulterior legat de subiectul infracțiunii). Deosebiri esențiale aici există între legătura cauzală în cazul acțiunii și legătura cauzală în cazul inacțiunii subiectului infracțiunii: dacă în cadrul componențelor de infracțiune săvârșite prin acțiune legătura cauzală ca mecanism al cauzării empirice este stabilită de către subiect, care în mod activ selectează modalitatea de atingere a rezultatului dorit, apoi în cazul inacțiunii obligațiunea imputată subiectului de a nu admite anumite consecințe se realizează prin „pauza, stoparea” mecanismului cauzării empirice

deja existent. Putem menționa că legătura cauzală în cazul coraportului ei cu subiectul infracțiunii în situația acțiunii are un caracter subiectiv-obiectiv, iar în cazul inacțiunii, invers – obiectiv-subiectiv. În același timp, modelarea construcției teoretice a legăturii cauzale depinde esențial de modalitatea apariției mecanismului cauzării empirice. În așa fel, posibila modalitate a comportamentului subiectului infracțiunii – pasiv, activ sau mixt (îmbinat) – în mod obligatoriu se ia în considerare în procesul construirii componentei de infracțiune.

6. În cazul delimitării acțiunii și inacțiunii trebuie luată în calcul acea circumstanță că inacțiunea nu constituie un comportament cu desăvârșire pasiv, ci reprezintă o varietate a comportamentului în cadrul căruia persoana nu îndeplinește anumite acțiuni pe care era obligată să le realizeze. De menționat și faptul că inacțiunea, ca abținere de la realizarea anumitor acțiuni, nu este echivalentă cu o simplă inactivitate. Din punct de vedere logic, ea constituie o extindere a teoriei logice a acțiunii și, de asemenea, constituie obiectul logicii deontice, care își găsește o largă aplicare în procesul analizei materialului normativ. În sensul dreptului penal sau, mai corect spus, în sensul funcției regulative a dreptului penal, acțiunea și inacțiunea constituie antipodul, contradictoriul uneia față de cealaltă. Putem menționa că acțiunea este pedepsibilă în acel caz când de la subiect se așteaptă o inacțiune, adică neîndeplinirea de către el a acelor acțiuni care sunt interzise de către funcția regulativă a dreptului penal; și invers, inacțiunea este sancționată atunci când de la subiect se așteaptă un comportament activ, corespunzător situației create.

7. Ideea cu privire la cea de a treia formă a vinovăției, de rînd cu acțiunea și inacțiunea, pare a fi nefundamentată pe deplin și lipsită de necesitate reală. Acțiunea și inacțiunea, după cum a fost menționat în prezentul studiu și după cum se menționează frecvent în literatura de specialitate, se referă nu la întregul comportament al persoanei, dar numai la o parte determinată a celor comise de ea. Neîndeplinirea obligației de a realiza anumite acțiuni, plasată asupra persoanei, caracterizează în cea mai mare măsură un așa element al componentei de infracțiune, precum latura obiectivă, și, în genere, constituie o condiție a existenței noțiunii de drept penal *inacțiune*. Noțiunea de inacțiune în dreptul penal presupune nu o inactivitate deplină, ci lipsa acțiunilor necesare, determinate în conținut și formă în conformitate cu funcția regulativă a dreptului penal. În același timp, obligațiunea de a acționa nu afectează caracteristicile subiectului infracțiunii în calitatea sa de element al componentei de infracțiune.

8. A nega prezența construcției juridico-penale teoretice a legăturii cauzale în componentele de infracțiune săvârșite prin inacțiune ar fi incorect. În caz contrar s-ar întâmpla că latura obiectivă a componentelor de infracțiune, unde fapta este exprimată în formă de inacțiune, să se deosebească de latura obiectivă a componentelor de infracțiune, unde fapta este exprimată în formă de acțiune.

9. Studiul întreprins a permis autorului să identifice și, respectiv, să evidențieze trăsăturile specifice legăturii cauzale în componentele de infracțiune săvârșite prin inacțiune: Prima particularitate a legăturii cauzale în situația inacțiunii constă în

următoarele: legătura causală urmează a fi examinată sistemic, adică „în limitele sistemului respectiv și cu aplicare la el”. Cea de a doua particularitate a legăturii cauzale în situația inacțiunii este foarte strâns legată de examinarea în sistem a fenomenelor și evenimentelor și se reflectă asupra proceselor de stabilire a legăturii cauzale în situația cauzei pasive. Cea de a treia particularitate a legăturii cauzale în situația inacțiunii este nemijlocit legată de caracteristica inevitabilității. Dacă în majoritatea faptelor, săvârșite prin acțiune, inevitabilitatea legăturii cauzale se reflectă imediat, atunci în cazul inacțiunii, de regulă, avem un interval substanțial de timp pe durata căruia legătura causală încă nu este inevitabilă. Cea de a patra particularitate a legăturii cauzale în situația inacțiunii este legată de relativitate și legitate, deoarece aici este foarte important a stabili faptul că anume inacțiunea constituie cauza. Cea de a cincea particularitate a legăturii cauzale în situația inacțiunii constă în coraportul temporar special al cauzei în componența mecanismului cauzării empirice și al cauzei în componența construcției teoretice a legăturii cauzale. Cea de a șasea particularitate a legăturii cauzale în situația inacțiunii o constituie calitatea genetică a cauzei pasive care constă în faptul că ceea ce este cauză pasivă în mod genetic produce consecința, însă, în comun cu o altă cauză deja existentă, constituie împreună cu ea complexul causal – un sistem în cadrul căruia fiecare dintre elemente este obligatoriu.

10. De asemenea, venim și cu o propunere *de lege ferenda*, care ține nemijlocit de completarea Capitolului XIII din Codul penal al Republicii Moldova „Înțelesul unor termeni sau expresii în prezentul Cod” cu art. 134¹³ având următorul conținut, destinat să expună conceptul legăturii cauzale în dreptul penal: „*Raportul de cauzalitate desemnează relația existentă între două fenomene: cauză și efect. Cauza este fenomenul care determină nașterea altui fenomen, iar efectul – fenomenul determinat, rezultatul. În dreptul penal raportul de cauzalitate se stabilește între acțiunea (inacțiunea) omului prevăzută de legea penală, care constituie fapta, și urmarea periculoasă, ca efect al acestei acțiuni (inacțiuni)*”.

Planul de cercetări de perspectivă include următoarele repere:

- 1) Continuarea investigațiilor vizând particularitățile evidențierii legăturii cauzale în cadrul componentelor de infracțiune săvârșite prin inacțiune;
- 2) Estimarea eficacității actualului mecanism de stabilire a legăturii cauzale în componentele de infracțiune săvârșite prin inacțiune;
- 3) Analiza practicii judiciare naționale sub aspectul încadrării juridice corecte a faptelor infracționale comise prin inacțiune;
- 4) Aprofundarea cercetărilor având ca obiect subiectul legăturii cauzale în dreptul penal;
- 5) Desfășurarea cercetărilor referitoare la erorile judiciare admise în situația stabilirii legăturii cauzale în cauzele penale;
- 6) Studiarea cauzelor discontinuității în planul realizării cercetărilor continue cu referire la subiectul legăturii cauzale în componentele de infracțiune săvârșite prin inacțiune.

BIBLIOGRAFIE

1. Barbăneagră A., Alecu Gh, Berliba V. și al. *Codul penal al Republicii Moldova*. Comentariu. – Chișinău, 2009. 859 p.
2. Basarab M. *Drept penal. Partea Generală*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1983. 232 p.
3. Basarab M. *Drept penal. Partea Generală*. Volumul I. Iași: Chemarea, 1996. 270 p.
4. Băncilă O. *Critica pozitivismului logic în problema naturii cauzalității*. În: *Analele Universității din București. Seria Filozofie*, 2002, nr.21-22, p.196.
5. Borodac Al., Bujor V., Brînză S., Carpov T. și al. *Drept penal. Partea Generală*. Chișinău: Știința, 1994. 368 p.
6. Botnaru S., Șavga A., Grosu Vl. și al. *Drept penal. Partea Generală*. Volumul I. Chișinău: Cartier, 2005. 624 p.
7. Bulai C. *Dreptul penal. Partea Generală*. Volumul I. București: Casa de Editură și Presă „ȘANSA” – SRL, 1992. 529 p.
8. Dobrinescu I. *Analiza sistematică și determinarea raportului de cauzalitate în dreptul penal*. În: *RRD*, 1976, nr.1, p.17.
9. Dongoroz V. *Drept penal*. Reeditarea ediției din 1939. – București: Asociația Română de Științe Penale, 2000. p.221-222.
10. Elian Gh. *Notă cu privire la raportul de cauzalitate*. În: *Justiția nouă*, 1959, nr.11, p.79.
11. Macari I. *Legătura cauzală în dreptul penal*. În: *Revista Națională de Drept*, 2001, nr.2, p.8-10.
12. Mare C. *Introducere în ontologia generală*. București: Albatros, 1980, p.197. 327 p.
13. Mariș Al. *Drept penal. Partea Generală*. Vol.I: *Legea penală. Teoria infracțiunii. Participația penală*. Chișinău, 2002.
14. Mureșan I., Sabău P.O. *Drept penal. Partea Generală. Noțiuni generale. Teoria generală a infracțiunii*. Cluj-Napoca: Sfera Juridică, 2008.
15. Nedelcu N. *Categoria cauzalității și construcția teoretică a legalității cauzale în componentele formate de infracțiune*. În: *Legea și Viața*, 2013, nr.2, p.46-48.
16. Nedelcu N. *Coraportul legalității cauzale cu elementele competenței de infracțiune*. În: *Legea și Viața*, 2012, nr.12, p.31-37.
17. Nedelcu N. *Noțiuni generale privind conceptul de cauzalitate în dreptul penal*. În: *Legea și Viața*, 2012, nr.11, p.53-55.
18. Nedelcu N. *Unele considerente privind inacțiunea în calitate de formă a faptei socialmente periculoase*. În: *Legea și Viața*, 2014, nr.2, p.19-25.
19. Nedelcu N. *Unele particularități ale legăturii cauzale în dreptul penal*. În: *Legea și Viața*, 2013, nr.1, p.48-51.
20. Nedelcu N., Ciobanu I. *Unele particularități privind stabilirea cauzalității legăturii cauzale, a cauzei și efectului în dreptul penal*. Simpozion internațional *Universul științelor*. Ed. a V-a. Iași, 7 septembrie 2014.
21. Nistoreanu Gh., Boroi A. *Drept penal. Partea Generală*. București: ALL Beck, 2002. 338 p.
22. Oancea I. *Tratat de drept penal. Partea Generală*. București: ALL, 1994. 352 p.
23. Pătulea V. *Răspunderea penală. Elemente constitutive. Raport de cauzalitate*. În: *RRD*, 1982, nr.4, p.63.
24. Rîpeanu Gr. *Obiectiv și subiectiv în dreptul penal*. În: *RRD*, 1967, nr.3.
25. Бужор В, Гуцуляк В. *Комментарий к Уголовному кодексу Республики Молдова. Общая часть*. Кишинэу, 2005. 471 p.

26. Бунге М. *Причинность. Место принципа причинности в современной науке*. Москва: Издательство Иностранной Литературы, 1962, р.31-35.
27. Вригт Г.Х. фон. *Логико-философские исследования: Избранные труды: Перевод с английского / Общая редакция Г.И. Рузавина и В.А. Смирнова. Составитель и автор предисловия В.А. Смирнов*. Москва: Прогресс, 1986, р.43.
28. Гаухман Л.Д. *Квалификация преступлений: закон, теория, практика*. Москва: АО «Центр ЮрИнфор», 2001. 114 р.
29. Жоль К.К. *Логика: Учебное пособие для вузов*. Москва: Юнити-Дана, 2004, р.266-267.
30. Ковалев М.И. *Объективная сторона преступления*. Ёп: Уголовное право. Общая часть: Учебник для вузов / Отв. ред. И.Я. Козаченко, З.А. Незнамова. Москва: Норма, 2000. 148 р.
31. Козаченко И.Я. *Уголовное право как основной инструмент уголовно-правового регулирования*. Ёп: Уголовное право. Общая часть: Учебник для вузов / Отв. ред. И.Я. Козаченко, З.А. Незнамова. Москва: НОРМА, 2000, р.13.
32. Кудрявцев В.Н. *Общая теория квалификации преступлений*. Москва: Юристъ, 2001. 147 р.
33. Кудрявцев В.Н. *Противоправное бездействие и причинная связь* Ёп: Советское Государство и Право, 1967, нр.5, р.29.
34. Лист Ф. *Задачи уголовной политики. Преступление как социально-патологическое явление / Сост. и предисл. В.С. Овчинского*. Москва: Инфра-М, 2004, р.80-81.
35. Лунев В.В. *Субъективная сторона преступления*. Ёп: Курс российского уголовного права. Общая часть / Под ред. В. Н. Кудрявцева, А.В. Наумова. Москва: Спарк, 2001. 293 р.
36. Лунев В.В. *Субъективное вменение*. Москва: Спарк, 2000. 62 р.
37. Малинин В.Б. *Идеи М.Д. Шаргородского в современной концепции причинности*. Ёп: Уголовное право, 2004, нр.3, р.51.
38. Светлов В.А. *Практическая логика: Учебное пособие*. Изд. 3-е. СПб: Росток, 2003, р.322-333.
39. Сенаторов В.Н. *Потерпевший от преступления в уголовном праве: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук*. Харьков, 2005, р.18.
40. Таганцев Н.С. *Русское уголовное право*. Т.1. Тула: Автограф, 2001. 465 р.
41. Тарасов Н.Н. *Методологические проблемы юридической науки*. Екатеринбург, 2001. 134 р.
42. Филимонов В.Д. *Норма уголовного права*. СПб.: Юридический Центр Пресс, 2004. 43 р.
43. Церетели Т.В. *Причинная связь в уголовном праве*. Москва: Государственное Издательство Юридической Литературы, 1963, р.31-37.
44. Шаргородский М.Д. *Преступления против жизни и здоровья*. СПб.: Юридический центр Пресс, 2003. 21 р.

ADNOTARE

Narciza Nedelcu, „Particularitățile legăturii cauzale în componentele de infracțiune săvârșite prin inacțiune”, teză de doctor în drept la specialitatea 12.00.08 Drept penal (drept penal), Chișinău, 2016

Structura tezei: introducere, patru capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 203 titluri, 3 anexe, 166 pagini text de bază.

Cuvinte-cheie: legătură cauzală, cauză, efect, consecință socialmente periculoasă, determinism cauzal, construcție teoretică a legăturii cauzale, fapt, acțiune, inacțiune, componentă de infracțiune, cauzalitate, mecanismul cauzării empirice.

Domeniul cercetării. Lucrarea este axată pe una dintre cele mai complexe și actuale probleme ale dreptului penal: analiza particularităților legăturii cauzale în componentele de infracțiune săvârșite prin inacțiune și a formelor de manifestare a acestora în cadrul faptelor sancționate penal, realizate prin forma inacțiunii.

Scopul și obiectivele cercetării. Aprofundarea concepției cu privire la legătura cauzală în dreptul penal și rezolvarea problemelor specifice ce vizează formele de manifestare a legăturii cauzale în componentele de infracțiune săvârșite prin inacțiune. Atingerea scopului propus presupune realizarea următoarelor obiective: efectuarea unui studiu temeinic privind noțiunea și esența legăturii cauzale atât în cadrul dreptului penal, cât și în sistemul științelor naturii, profilarea particularităților legăturii cauzale în cadrul componentelor de infracțiune săvârșite prin inacțiune, argumentarea oportunității anumitor propuneri, modificări și completări.

Noutatea și originalitatea cercetării. Caracterul novator al lucrării este determinat de faptul ca în cadrul acesteia sunt propuse noțiuni, definiții, teze, concepții care pun într-o lumină nouă unele probleme de principiu discutate în contradictoriu ce țin de problematica legăturii cauzale în dreptul penal. Originalitatea rezultatelor obținute de autor se exprimă în cercetarea celor mai controversate probleme ale științei și practicii cu referire la instituția legăturii cauzale.

Semnificația teoretică și valoarea aplicativă a cercetării. În baza cercetărilor realizate s-a constatat existența unor curenți și omisiuni de ordin teoretico-normativ, precum și lipsa unor lucrări consacrate temei cercetate. Pentru a fi înlăturate aceste curenți, autorul formulează concluzii și înaintează recomandări menite să îmbunătățească calitatea cadrului normativ privind aplicarea corectă și uniformă a instituției legăturii cauzale atât în aspect teoretic, cât și practic.

Implementarea rezultatelor științifice. Concluziile științifice formulate ca rezultat al realizării acestui studiu pot fi de un real folos în procesul de elaborare și aplicare a reglementărilor cu privire la specificul legăturii cauzale în cadrul componentelor de infracțiune săvârșite prin inacțiune. De asemenea, ele pot fi utile la elaborarea de publicații științifice pentru cei interesați, dar au și un caracter de instrumentariu pentru lucrătorii practici din domeniul dreptului penal.

АННОТАЦИЯ

Нарчиза Неделку, *«Особенности причинно-следственной связи в составах преступлений, совершаемых путём бездействия»*, Докторская диссертация в области права по специальности 12.00.08 Уголовное право (уголовное право), Кишинев, 2016

Структура диссертации: введение, четыре главы, общие выводы и рекомендации, библиография из 203 наименований, 3 приложения, 166 страниц основного текста.

Ключевые слова: причинно-следственная связь, причина, следствие, социально опасное последствие, причинно-следственный детерминизм, действие, бездействие, состав преступления, механизм эмпирического определения причинно-следственной связи.

Область научных исследований. Работа относится к одной из самых сложных и актуальных проблем уголовного права: анализе особенностей причинно-следственной связи в составах преступлений, совершаемых путём бездействия и форм ее проявления.

Цель и задачи исследования. Углубление концепции о причинно-следственной связи в уголовном праве и решение вопросов, касающихся форм проявления причинно-следственной связи в составах преступлений, совершаемых путём бездействия. Для достижения данной цели, необходимо решить следующие задачи: провести изучение концепции причинно-следственной связи в уголовном праве, обрисовав особенности причинно-следственной связи в составах преступлений, совершаемых путём бездействия.

Новизна и оригинальность исследования. Инновационный характер диссертации определяется тем, что в работе предложены понятия, тезисы, которые ставят в новом свете некоторые из наиболее спорных вопросов, связанных с проблемой причинно-следственной связи в уголовном праве. Оригинальность полученных автором результатов выражена в исследовании наиболее спорных вопросов в данной области.

Теоретическая значимость и практическая ценность исследования. На основании проведенных исследований было установлено существование некоторых пробелов теоретико-нормативного порядка, а также отсутствие работ, посвященных данной теме. Чтобы устранить эти недостатки, автор сформулировал ряд рекомендаций, направленных на улучшение нормативно-правовой базы в целях правильного применения причинно-следственной связи как в теоретическом, так и в практическом плане.

Внедрение научных результатов. Научные выводы, сформулированные в результате завершения данного исследования, могут быть использованы в процессе разработки и применения правил, касающихся специфики причинно-следственной связи в составах преступлений, совершаемых путём бездействия. Они также могут стать солидным подспорьем в подготовке научных публикаций для заинтересованных лиц, а также имеют прикладной характер для практических работников в сфере уголовного права.

ANNOTATION

Narciza Nedelcu, “*The peculiarities of causal connection in the components of infraction committed through inaction*”, Doctoral thesis in law at the specialty 12.00.08 Criminal Law (criminal law), Chisinau, 2016

Structure of thesis: introduction, four chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 203 titles, 3 annexes, 166 pages of basic text.

Key-words: causal connection, cause, effect, socially dangerous consequence, causal determinism, theoretical construction of causal connection, action, inaction, infraction component, causality, mechanism of empirical causation.

Field of research. This paper is focused on one of the most complex and actual issue of the criminal law: analysis of the particularities of causal connection in the components of infraction, committed through inaction and the forms of its manifestation within the facts criminally executed, achieved by form of inaction.

Purpose and objectives of the research. Deepening the concept regarding the causal connection in criminal law and solve of specific issues which concern the forms of manifestation of the causal connection in components of infraction committed through inaction. For achieving the proposed aim, it involves the accomplishment of the following objectives: carrying out a profound study on the concept of causal connection both in the criminal law, forming the peculiarities of causal connection in the components of committed infraction through inaction.

Novelty and originality of the research. The innovating character of the paper is determined by the fact that in the paper are proposed notions, definitions, theses, concepts, which put in a new light some of the most controversial issues related to the problem of causal connection in criminal law. The originality of the results obtained by the author shall be expressed in the research of the most controversial issues of judicial science and judicial.

Theoretical importance and the applicative value of research. Based on the research conducted, it was found the existence of some gaps and omissions of theoretical-normative order, as well as the absence of works devoted to the theme researched. To remove these faults, the author formulates several conclusions and presents recommendations designed to improve the quality of the regulatory framework relating to proper and uniform application of the causal connection both in theoretical and practical aspect.

Implementation of scientific results. Scientific conclusions formulated as a result of the completion of this study may be helpful especially in the process of drafting and implementing the rules with respect to the specific of causal connection within the components of infraction committed through inaction. They also can be useful in the preparation of scientific publications for those interested, but also have a character of tools for workers in the field of criminal law.

NARCIZA NEDELCU

554.01 – Drept penal (drept penal și execuțional penal)

**PARTICULARITĂȚILE LEGĂTURII CAUZALE ÎN
COMPONENTELE DE INFRAȚIUNE SĂVÂRȘITE PRIN
INACȚIUNE**

**AUTOREFERATUL
tezei de doctor în drept**

Aprobat spre tipar: 20.04.2016

Hârtie ofset

Coli de tipar 1,8

Formatul 60x84 1/16

Tirajul 40 ex.

Comanda nr.225

Centrul Editorial Poligrafic USM 2016,
Chișinău, str. A. Mateevici, 60